

Сливка Р.Р., Венгерчук С.М.

**РЕГІОНАЛЬНА ЕКОНОМІЧНА
ГЕОГРАФІЯ СВІТУ**

КРАЇНИ ЄВРОПИ

**МЕТОДИЧНИЙ ПОСІБНИК
ДЛЯ СТУДЕНТІВ**

**ІВАНО-ФРАНКІВСЬК
2017**

**ББК
УДК
М**

Сливка Р.Р., Венгерчук С.М. Регіональна економічна географія світу. Методичні рекомендації для студентів (спеціальність - географія).– Івано-Франківськ: Симфонія форте, 2017 – 35с.

Рецензенти:

Іванов Є.І., кандидат географічних наук, доцент, Львівський національний університет імені Івана Франка

Сав'юк М.І., кандидат геолого-мінералогічних наук, доцент, Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника

Посібник ставить за мету розкрити регіональні особливості територіальної організації світового господарства. Завдання посібника полягає у тому, щоб виробити навички самостійної роботи з навчальним матеріалом. Він містить ряд таблиць, графічних схем і картосхем, які покращують уявлення студентів про просторові процеси в світовому господарстві і полегшують сприйняття географічного фактажу.

Матеріали посібника можуть використовуватися для підготовки практичних робіт, написання рефератів, контрольних, курсових, бакалаврських та дипломних робіт з даної проблематики.

Схвалено на засіданні кафедри географії та природознавства Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника

Рекомендовано до друку рішенням Вченої ради Інституту природничих наук Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника

ЄВРОПА

Практична робота № 1

Економічна географія країн Європи

1. На контурній карті Європи відобразити:

- типологію країн за рівнем соціально-економічного розвитку методом штриховки;
- регіональний поділ кольоровим контуром;
- хвилі інтеграції країн Європи до ЄС способом кольорового фону (1957 р. – Франція, ФРН, Нідерланди, Бельгія, Люксембург, Італія; 1972 – Велика Британія, Ірландія, Данія; 1981 – Греція; 1986 – Іспанія, Португалія; 1995 – Австрія, Швеція, Фінляндія; 2004 – Польща, Чехія, Угорщина, Словаччина, Словенія, Литва, Латвія, Естонія, Кіпр, Мальта; 2007 – Болгарія, Румунія; кандидат на членство - Хорватія);
- методом умовних позначень – країни єврозони;
- методом умовних позначень – країни СНД і ЄАВТ.

2. Виконати творче завдання:

Особливості розвитку однієї з країн Європи (за вибором).

3. Опрацювати географічну номенклатуру “Міста-мільйонери Європи”:

Західна Європа – Амстердам, Берлін, Білефельд, Бірмінгем, Брюссель, Відень, Гамбург, Ганновер, Дублін, Дюссельдорф, Ессен, Карлсруе, Лілль, Ліон, Лондон, Марсель, Кельн, Лідс, Манчестер, Мюнхен, Нюрнберг, Париж, Роттердам, Франкфурт-на-Майні, Цюріх, Штутгарт.

Центрально-Східна Європа – Белград, Будапешт, Варшава, Катовіце, Лодзь, Мінськ, Прага.

Південно-Східна Європа: Бухарест, Загреб, Софія.

Південна Європа – Афіни, Барселона, Лісабон, Мадрид, Мілан, Неаполь, Рим, Салоніки, Турин.

Північна Європа – Гельсінкі, Стокгольм.

5. Виконати тести:

Завдання з вибором однієї правильної відповіді

- 1) До економічного інтеграційного об'єднання Європейський Союз входять:
 - а) 24 країни; б) всі європейські країни, за винятком Ватикану; в) 27 країн; г) 48 країн.
- 2) До складу ООН входять:
 - а) 24 країни; б) всі європейські країни, за винятком Ватикану; в) 27 країн; г) 48 країн.
- 3) Серед європейських країн монархіями є:
 - а) Франція і Угорщина; б) Хорватія і Литва; в) Монако і Бельгія; г) Македонія і Греція.
- 4) Яка з країн є залежною:
 - а) Молдова; б) Гібралтар; в) Словенія; г) Сан-Марино.
- 5) До країн з найнижчим рівнем розвитку відноситься:
 - а) Албанія; б) Білорусь; в) Португалія; г) Естонія.
- 6) До якого з регіонів Європи входять пострадянські країни:
 - а) Південного; б) Центрально-Східного; в) Західного; г) Північного.
- 7) 50% промислового потенціалу сконцентровано в регіоні:
 - а) Центрально-Східна Європа; б) Південна Європа; в) Західна Європа; г) Північна Європа.
- 8) Лісова і деревообробна промисловість найбільшого розвитку набула в регіоні:
 - а) Центрально-Східна Європа; б) Південна Європа; в) Західна Європа; г) Північна Європа.
- 9) Провідна галузь сільського господарства більшості європейських країн:
 - а) інтенсивне рослинництво; б) екстенсивне рослинництво; в) інтенсивне тваринництво; г) екстенсивне тваринництво.
- 10) Зовнішньоекономічні зв'язки країн Європи переважно спрямовані на торгівлю:
 - а) з країнами Америки і Японією; б) між європейськими країнами в межах регіону; в) з країнами Азії та Африки; г) з країнами, що розвиваються.

11) Країни європейського макрорегіону:

а) є осередком концентрації світової економіки, де виробляється більше половини ВВП світу; б) світові лідери по видобутку мінеральних ресурсів; в) основні постачальники продукції точного машинобудування і електронної техніки на світовий ринок; г) мають вигідне ЕГП на перетині міжнародних транспортних шляхів.

12) Населення країн Європи характеризується:

а) низьким природним приростом; б) найбільшою в світі щільністю; в) найвищим серед регіонів рівнем урбанізації; г) високою часткою зайнятих у промисловості і транспорті (50-70%).

13) Промисловість європейських країн:

а) розвивається на базі власної сировини; б) ПЕК спеціалізується на видобутку нафти й газу; в) провідною галуззю є машинобудування; г) зростає роль легкої промисловості.

14) Сільське господарство:

а) рослинництво більшості країн спеціалізується на вирощуванні технічних культур; б) основна спеціалізація тваринництва – птахівництво; в) розвивається інтенсивним шляхом; г) природні умови не сприяють розвитку галузі.

15) Транспорт:

а) за вантажообігом найбільше значення у західній частині регіону має залізничний; б) у східній частині відіграє головну роль автомобільний; в) найбільший порт світу за вантажообігом розташований у Нідерландах; г) знижується роль трубопровідного транспорту.

Завдання на встановлення відповідності

1. Встановити відповідність між країнами і регіонами, в яких вони розташовані:

1 Угорщина	А Західна Європа
2 Швеція	Б Центрально-Східна Європа
3 Болгарія	В Північна Європа
4 Швейцарія	Г Південно-Східна Європа

2. Встановити відповідність між країнами та їх залежними територіями:

1 Велика Британія	А Гвіана
2 Данія	Б Гренландія
3 Франція	В Гібралтар
4 Іспанія	Г Сеута

3. Встановити відповідність між країнами та групами народів, до яких вони належать:

1 Швеція	А германська
2 Іспанія	Б романська
3 Білорусь	В слов'янська
4 Ірландія	Г кельтська

Завдання на встановлення правильної послідовності

1. Розташувати події в становленні політичної карти Європи в порядку їх виникнення:

- А об'єднання Німеччини
- Б розпад колоніальної імперії Португалії
- В розпад СРСР
- Г розпад колоніальної імперії Великої Британії

2. Розташувати назви міжнародних організацій у порядку їх виникнення:

- А ЄС (Європейський Союз)
- Б НАТО (Організація Північноатлантичного договору)
- В ООН (Організація Об'єднаних Націй)
- Г СНД (Співдружність незалежних держав)

3. Розташувати країни в порядку зростання чисельності української діаспори:

- А Молдова
- Б Росія
- В Польща
- Г Португалія

6. Теми для рефератів:

1. Вплив ідеологічної орієнтації країни на рівень стабільності її суспільно-політичного розвитку.
2. Роль міжнародних організацій в розвитку відносин європейських держав.
3. Місце України в інтеграційних утвореннях Європи.
4. Вплив природно-ресурсного потенціалу на територіальну і галузеву структуру господарства країн Європи.
5. Подібності і відмінності в міжнародному поділі праці країн Південної і Північної Європи.

7. Контрольні запитання і завдання

- Найрозвиненіші країни ЄС збудували соціально-орієнтовану ринкову економіку. Однак це призвело до стрімкого спаду конкурентоспроможності європейської економіки порівняно з економікою Китаю. Пояснити це явище.

- В даний час фокусом іміграції стала Західна Європа, де нараховується до 13 млн. іноземних робітників. Масова іміграція легальна і нелегальна з одного боку позитивно, з іншого – негативно впливає на соціально-економічну ситуацію у європейських країнах. Пояснити ці процеси.

- Які чинники появи старих індустріальних районів в Європі?

- Виявити основні тенденції в зміні територіальної організації металургійної промисловості Європи в кінці ХХ ст. – на поч. ХХІ ст.

- Довести можливість розвитку альтернативних потужностей в енергетиці країн Європи

- Чому країни Західної Європи підтримують власні агропромислові комплекси попри збитковість такої політики?

- Які переваги в зовнішній торгівлі отримали старі і нові країни-члени Європейського Союзу після його розширення на Схід і Південь у 2004 році?

➤ Пояснити позитивні і негативні сторони інтенсивного напрямку розвитку сільського господарства в розвинених країнах Європи

➤ Проаналізувати, в яких високотехнологічних галузях промисловості країни ЄС відстають від США і Японії

➤ Охарактеризувати загальні риси ЕГП та ПГП країн Європи.

➤ Які особливості демографічних процесів в регіоні?

➤ Яке співвідношення між видобутком і використанням мінеральних ресурсів в країнах Європи?

➤ Проаналізувати розвиток промислового та сільськогосподарського виробництва в країнах регіону

➤ Які особливості зовнішніх економічних зв'язків?

Практична робота № 2 **Країни Західної Європи**

План

1. Виконати письмове завдання, використовуючи рекомендовану літературу:

- Паливно-енергетичний комплекс Великої Британії
- Географія машинобудування Німеччини
- Сільське господарство Франції
- Транспортний комплекс Нідерландів
- Сфера послуг Австрії і Швейцарії

2. Виконати картосхему «Історико-географічні регіони Великої Британії, ФРН і Франції».

3. Понятійно-категоріальний апарат: автобан, бароу, деволуція, єврореґіон, консерватизм, конурбація, маржиналізм, митний союз, тетчеризм, технопарк, субурбанізація, рурбанізація.

4. За допомогою довідкової літератури дати коротку географічну характеристику реґіонів: Фландрія, Валлонія, Іль-де-Франс, Рона-Альпи, Лотаринґія, Лазуровий берег, Північний Рейн-Вестфалія, Баден-Вюртенберг, Баварія, Бранденбург, Уельс, Ольстер (Північна Ірландія).

5. Топонімічний словник.

Австрія – у середньовічній імперії франкського короля Карла Великого територія сучасної Австрії опинилася на її східній окраїні і отримала назву Естеррайх – «східна держава». З часом в слов'янських мовах друга частина назви (-райх) випала із вживання, а перша частина Естер трансформувалася в Австрія.

Бельгія – назва походить від римської провінції Бельгіка, яку населяли представники кельтського племені белгів.

Британія – давньоримська назва сучасної Англії, яку вона отримала за назвою кельтського племені бриттів. Назву вперше вжив римський географ Піфей, який побував на цих островах в 350-320 рр. до н.е.

Ірландія – національна назва острова і держави Eire (Ейре). В її основі давньоірландське слово eirinn – «захід», «західна земля», що відповідає крайньому західному положенню країни у Європі. Форма Ірландія базується на англійському Ireland.

Ліхтенштейн – в кінці XVII – поч. XVIII ст. землі на правому березі долини Верхнього Рейну, на яких розміщена ця країна, були куплені австрійськими князями Ліхтенштейнами.

Люксембург – назва походить від міста, яке побудоване на місці давньоримської фортеці. Вперше згадується в 738 р. як Люцилінбург – «мале місто» (давньовірхньонімецьке lucil – малий, burth – укріплене місто). Шість століть потому місто згадується в джерелах вже як Люксембург.

Монако – згадується у грецького автора Гекатея Мілетського (VI ст. до н.е.) під назвою Моноікос – «монах», «самітник». Походження цієї назви пов'язують з тим, що на місці сучасного міста тоді було місце культу Геркулеса, якого називали Самітником. В 1078 р. це вже Порту-Монаху, а в більш пізніші часи – Монако.

Нідерланди – національна назва Nederland. На голландській мові neder – низький, land – земля, тобто «низька земля». Зараз приблизно 40% території країни знаходиться нижче рівня світового океану.

Франція – названа етнічним топонімом групи германських племен франків, що жили вздовж нижнього і середнього Рейну. У V-VI ст. вони завоювали Галлію і утворили Франкську державу, західна частина якої в подальшому стала центром сучасної Франції.

Швейцарія – назва за кантоном Швиц, який разом з двома іншими кантонами у 1291 р. заснував Швейцарську конфедерацію, ставши її центром. Назва Швиц вперше згадується у X ст. в формі Suuities, яку виводять від давньовірхньонімецького sueden – корчувати.

6. Виконати тести:

Завдання з вибором однієї правильної відповіді

- 1) Федеративна республіка (16 земель):
 - а) Франція; б) Австрія; в) Ірландія; г) Німеччина.
- 2) В якій з країн найчисленнішими національними меншинами є баски, британці, ельзасці, фламандці, корсиканці:
 - а) Франція; б) Австрія; в) Ірландія; г) Німеччина.
- 3) За чисельністю населення країна займає перше місце серед європейських країн:
 - а) Франція; б) Австрія; в) Ірландія; г) Німеччина.
- 4) Яку з країн називають “сталевим карликом” (перше місце в світі за кількістю виробленої сталі на одну особу):
 - а) Бельгію; б) Ліхтенштейн; в) Люксембург; г) Монако.
- 5) Найбільша агломерація (11,1 млн. осіб) знаходиться в межах:
 - а) Німеччини; б) Франції; в) Великої Британії; г) Швейцарії.

- 6) В якій з країн проживає найбільша (близько 30 тис.) кількість українців:
 а) Німеччина; б) Франція; в) Велика Британія; г) Швейцарія.
- 7) Покладами урану багата:
 а) Франція; б) Австрія; в) Ірландія; г) Німеччина.
- 8) Головним багатством з паливних ресурсів є вугілля, за запасами якого держава займає перше місце в Європі:
 а) Німеччина; б) Франція; в) Велика Британія; г) Швейцарія.
- 9) Країна має потужну нафтопереробну промисловість, що базується на власній сировині; за виробництвом бензину посідає 4 місце в світі:
 а) Німеччина; б) Франція; в) Велика Британія; г) Швейцарія.
- 10) Найбагатші гідроресурсами:
 а) Велика Британія і Бельгія; б) Швейцарія і Франція; в) Ірландія і Люксембург; г) Нідерланди і Монако.
- 11) Для економіки західноєвропейських країн характерне:
 а) потреби промисловості повністю забезпечуються власними природними ресурсами; б) порівняно високий рівень лісового і сільського господарства; в) частка послуг знижується; г) в промисловості переважають високотехнологічні галузі.
- 12) Німеччина:
 а) близько 1/5 жителів (10,3 млн. осіб) проживає в столичній агломерації; б) багата запасами нафти й газу (шельф Північного моря); в) за обсягом випуску продукції хімічної промисловості поступається тільки США, а за її експортом займає перше місце в світі; г) країна – один з головних світових виробників високоякісних годинників.
- 13) Франція:
 а) близько 1/5 жителів (10,3 млн. осіб) проживає в столичній агломерації; б) багата запасами нафти й газу (шельф Північного моря); в) за обсягом випуску продукції хімічної промисловості поступається тільки США, а за її експортом займає перше місце в світі; г) країна – один з головних світових виробників високоякісних годинників.
- 14) Швейцарія:
 а) близько 1/5 жителів (10,3 млн. осіб) проживає в столичній агломерації; б) багата запасами нафти й газу (шельф Північного моря); в) за обсягом випуску продукції хімічної промисловості поступається тільки США, а за її експортом займає перше місце в світі; г) країна – один з головних світових виробників високоякісних годинників.
- 15) Велика Британія:
 а) близько 1/5 жителів (10,3 млн. осіб) проживає в столичній агломерації; б) багата запасами нафти й газу (шельф Північного моря); в) за обсягом випуску продукції хімічної промисловості поступається тільки США, а за її експортом займає перше місце в світі; г) країна – один з головних світових виробників високоякісних годинників.

Завдання на встановлення відповідності

- Встановити відповідність між країнами і характерними ознаками їх населення:

1 Монако	А середня тривалість життя становить 81 рік
2 Швейцарія	Б міське населення становить 100%
3 Бельгія	В щільність населення – 340 осіб на кв. км
4 Німеччина	Г агломерації входять до Рейнського мегаполісу
- Встановити відповідність між країнами і спеціалізацією ПЕК:

1 Франція	А близько 60% електроенергії виробляють ГЕС
2 Швейцарія	Б видобуток вугілля
3 Німеччина	В 77% електроенергії виробляють АЕС
4 Нідерланди	Г займає 5 місце в світі за обсягом видобутку газу

Завдання на встановлення правильної послідовності

- Розташувати країни в порядку зменшення виробництва легкових автомобілів:
 - Велика Британія
 - Німеччина
 - Бельгія

Г Франція

7. Теми для рефератів:

- Лондон – столиця Сполученого Королівства.
- Історико-географічні особливості розвитку Парижа.
- Берлін на політичній карті Європи.
- Брюссель – неофіційна столиця Європи.
- Дублін – економічне серце «Кельтського тигра».
- Об'єкти культурної спадщини в країнах Західної Європи.
- Роль регіону як одного з провідних центрів машинобудування світу.
- Диспропорції регіонального розвитку Німеччини.
- Перспективи розвитку економічних зв'язків Західної Європи з країнами світу.
- Люксембург – «залізне серце» Європи.

8. Контрольні запитання і завдання:

НІМЕЧЧИНА

➤ З 1990 р. у Східну Німеччину вкладається щорічно не менше 50 млрд. дол. загальнодержавних коштів. Пояснити, з якою метою здійснюється подібна політика.

➤ Пояснити, під дією яких чинників частка промисловості у ВВП Німеччини постійно зменшується.

➤ Пояснити, чому в другій половині ХХ ст. відбулося помітне поширення потужностей обробної промисловості з традиційних центрів (Вестфалія, Саксонія) на південь – у Прирейнський Південний Захід і в Баварію, та на північ – у Гамбург, Ганновер, Бремен.

➤ Пояснити, чому Німеччина, незважаючи на те, що є одним з найбільших виробників сільськогосподарської продукції в Європі, забезпечує тільки на 2/3 власні потреби в продуктах харчування (зерно, олія, м'ясо, овочі, фрукти).

➤ До другої світової війни центром транспортних зв'язків країни був Берлін. В другій половині ХХ ст. він втратив цю функцію. Пояснити, чому це сталося.

➤ Рейн – одна з найбільш завантажених річок світу. На нідерландсько-німецькому кордоні щороку проходить близько 1340 млн т. вантажів. Які чинники обумовили таку величину вантажопотоку?

- Якими аргументами можна довести, що територіальна структура господарства Німеччини є поліцентричною?

- Заповнити таблицю:

Головні промислові центри Німеччини

Комплекс, галузь промисловості	Промисловий центр
Вуглевидобувна	
Нафтопереробна	
Чорна металургія	
Кольорова металургія	
Важке машинобудування	
Автомобілебудування	
Суднобудування	
Літакобудування	
Вагонобудування	
Приладобудування	
Хімічна промисловість	

- Заповнити таблицю:

Транспортні вузли Німеччини

Вид транспорту	Найбільші транспортні вузли
Автотранспорт	
Залізничний	
Авіаційний	
Морський	
Річковий	

ФРАНЦІЯ

- Пояснити, чому внесок Франції у історію і культуру світу вважають особливо значним?

- Пояснити, яким чином річкова сітка впливає на формування територіальної цілісності країни?

- Вказати на причини інтенсивної трудової іміграції у Францію в другій половині XX – на початку XXI ст.

- Які географічні чинники сприяють розвитку атомної енергетики у Франції?

- Використовуючи довідкову та навчальну літературу, визначити, з яких держав Франція імпортує паливну сировину?

- Держава активно підтримує науково-дослідницьку роботу в більше ніж 50 технопарках, як наслідок підвищення конкурентоспроможності французької промислової продукції. В яких видах машинобудування Франція є незаперечним лідером на світовому ринку?

- Франція виділяється з поміж сусідів підвищеною питомою вагою державного сектора в економіці. Чим це можна пояснити?

- Назвати основні райони виноробства у Франції.

- Якими аргументами можна довести, що територіальна структура господарства Франції є моноцентричною?

- Транспортний комплекс Франції є одним із найрозвинутіших в Європі. Вказати головні його риси.

- Які наслідки для економіки Франції і Великобританії мало будівництво залізничного тунелю під Ла-Маншем?

- Франція приймає щорічно понад 50 млн туристів зі всього світу. Що приваблює туристів у Франції?

- Заповнити таблицю:

Головні промислові центри Франції

Комплекс, галузь промисловості	Промисловий центр
Вуглевидобувна	
Нафтопереробна	
Чорна металургія	
Кольорова металургія	
Важке машинобудування	
Автомобілебудування	
Суднобудування	
Літакобудування	
Вагонобудування	
Приладобудування	
Хімічна промисловість	

Транспортні вузли Франції

Вид транспорту	Найбільші транспортні вузли
Автотранспорт	
Залізничний	
Авіаційний	
Морський	
Річковий	

Британські острови (Велика Британія, Ірландія)

- Вказати історико-географічні регіони Сполученого Королівства та їх столиці.

- В який історичний період Велика Британія була лідером економічного розвитку світу? Які економічні причини втрати цього статусу у середині ХХ ст.?

- Назвати природні ресурси, які стали підставою промислової революції у Великій Британії ХІХ ст. Відкриття яких родовищ стало стимулом розвитку британської економіки в кінці ХХ ст.?

- Які чинники вплинули на сповільнення економічного розвитку країни в 50-70-х роках ХХ ст.?

➤ Лондонський Сіті є найбільшим за кількістю представництв міжнародних компаній діловим центром світу. В яких галузях сфери послуг Велика Британія зберігає панівні позиції? Що, на вашу думку, є причиною такого успіху?

➤ Який регіон Великобританії був у минулому промисловим серцем країни, а з другої половини ХХ ст. його називають «іржавим поясом»? Чому британська промислова продукція в наш час менш конкурентоспроможна?

➤ Чому більшість підприємств легкої промисловості Британії, які були в минулому вагомим чинником індустріалізації країни, тепер перенесені в такі країни, як Пакистан, Індія, Ямайка, Бангладеш?

➤ Яким чином змінилася спеціалізація машинобудівних підприємств м. Абердіна у Шотландії внаслідок відкриття нафтових родовищ на шельфовій ділянці Північного моря?

➤ Які чинники сприяють розвитку промисловості високих технологій у Шотландії?

➤ Яка частина Сполученого Королівства є найвідсталішою в економічному відношенні і політично нестабільною впродовж останнього століття? Які причини такого становища цього регіону?

➤ Які чинники визначили те, що ірландці в минулому були найбільш зорієнтованим на еміграцію народом Західної Європи? Використовуючи довідкову літературу, вказати країни з найчисленнішою ірландською діаспорою.

➤ Які економічні чинники сприяли перетворенню колись переважно аграрної Ірландії в так званого «кельтського тигра», країну з найвищими темпами приросту економіки в Західній Європі?

Західна Європа

АЛЬПІЙСЬКІ КРАЇНИ
(Австрія, Швейцарія, Ліхтенштейн)

➤ Які економічні чинники впливають на прихильність швейцарців до політики нейтралітету на міжнародній арені?

➤ Відень є місцем зосередження штаб-квартир впливових міжнародних організацій та відділень ТНК. Які переваги географічного положення сприяють цьому?

➤ Які чинники сприяють повній електрифікації залізниць в альпійських країнах Західної Європи?

➤ Дайте коротку характеристику природно-ресурсного потенціалу Австрії і Швейцарії.

БЕНІЛЮКС

(Нідерланди, Бельгія, Люксембург)

➤ Які історичні, географічні та політичні чинники сприяли об'єднанню Бельгії, Нідерландів та Люксембургу у регіональне об'єднання Бенілюкс?

➤ Роттердам – найбільший вантажний порт Європи. Які географічні чинники сприяли його розвитку?

➤ Вказати чинники, які сприяли ранній (середина XIX ст.) промисловій революції в Бельгії. Які два індустріальні «коридори» сформувались за роки індустріалізації в цій країні, яка їх спеціалізація?

➤ Чому Люксембург називають «сталевим» серцем Європи?

➤ Поміркуйте, які чинники сприяють тому, що Люксембург має найвищий в світі показник ВВП/особу (60000 дол.)?

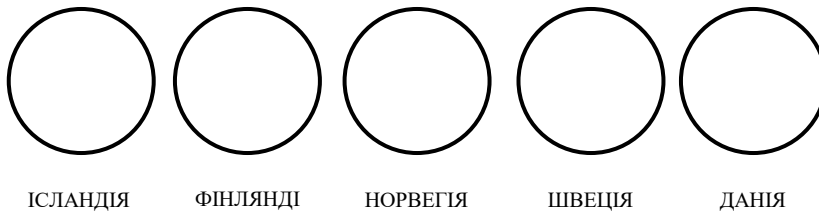
Практична робота № 3 Країни Північної Європи

1. Виконати письмове завдання, використовуючи рекомендовану літературу:

- Шведська економічна модель. Паливно-енергетичний комплекс Норвегії
- Лісо-індустріальний комплекс Фінляндії

2. Виконати графічні схеми:

- відобразити у вигляді кругових діаграм структуру земельних угідь держав Північної Європи, проаналізувати основні відмінності.

3. Виконати картосхеми:

- найбільші промислові центри і їх галузева структура (Осло, Берген, Тронгейм; Гельсінкі, Турку, Порі, Оулу; Стокгольм, Гетеборг, Мальме, Норрчепінг, Лулео; Копенгаген, Оденсе, Ольборг);
- економічна карта Ісландії

4. Понятійно-категоріальний апарат: держава загального добробуту, морський пором, периферія, серцевинний ареал.

5. За допомогою довідкової літератури дайте коротку географічну характеристику регіонів: Норден, Сканія, Лапландія, Фарерські острови, Зеландія, Шпіцберген.

6. Топонімічний словник:

Данія – у джерелах V-VI ст. згадується давньогерманське плем'я *дани*, яке проживало на п-ві Ютландія.

Ісландія – острів відкритий норвезькими мореплавцями у IX ст. і спочатку був названий на честь норвежця, який першим його відвідав, *Гардарсхольм* – «острів Гардара». Але згодом після суворої багатосніжної зими острів стали називали *Ісланд* – «льодяна країна».

Норвегія – назва походить від давньонорвезького «*північний шлях*». Спочатку вона стосувалась прибережного морського шляху, по якому нормани, що жили на Ютландському і Скандинавському півостровах, виходили в північні моря. Пізніше цією назвою стали позначати узбережжя вздовж морського шляху, а потім і країну, що утворилася в західній частині Скандинавського півострова.

Фінляндія – самі жителі країни називають її Суомі, тобто з фінської – «земля боліт». Сучасна назва вкорінилася в період окупації країни Швецією і поширилася в усьому світі. В перекладі з шведської – «земля мисливців».

Швеція – шведська назва країни. У її основі ентонім *свеї* – найменування одного з найбільших давньошведських племен, тобто «держава свеїв».

7. Виконати тести:

Завдання з вибором однієї правильної відповіді

- 1) Найбільша за площею і кількістю населення серед країн регіону:
 - а) Фінляндія;
 - б) Швеція;
 - в) Норвегія;
 - г) Данія.
- 2) Країною вічнозелених лісів і холодних озер називають:
 - а) Данію;
 - б) Ісландію;
 - в) Норвегію;
 - г) Фінляндію.
- 3) Автономні території Фарерські острови і Гренландія належать:
 - а) Норвегії;
 - б) Швеції;
 - в) Данії;
 - г) Фінляндії.
- 4) Найбагатша запасами нафти і газу:
 - а) Фінляндія;
 - б) Швеція;
 - в) Норвегія;
 - г) Данія.
- 5) Найвищий рівень урбанізації (92%) у північноєвропейській країні:
 - а) Фінляндії;
 - б) Ісландії;
 - в) Данії;
 - г) Норвегії.
- 6) Перше місце в світі за кількістю виробленої електроенергії на одну особу, найвища частка ГЕС у виробництві електроенергії в країні:

а) Фінляндії; б) Ісландії; в) Данії; г) Норвегії.

7) В спеціалізації якої країни велика частка належить лісовій і деревообробній промисловості:

а) Фінляндії; б) Ісландії; в) Данії; г) Норвегії.

8) Країни-виробники мобільних телефонів “Еріксон” і “Нокія”:

а) Швеція і Фінляндія; б) Швеція і Данія; в) Норвегія і Фінляндія; г) Данія і Ісландія.

9) 70-80% продукції сільського господарства країн припадає на:

а) екстенсивне рослинництво; б) екстенсивне тваринництво; в) інтенсивне рослинництво; г) інтенсивне тваринництво.

10) 1 місце в Європі за величиною тоннажу в морському транспорті займає:

а) Фінляндія; б) Швеція; в) Норвегія; г) Данія.

11) Для країн Північної Європи характерне:

а) дуже низька частка державної власності; б) у МГПП домінування лісової і деревообробної промисловості; в) переважання другого типу відтворення населення; г) високий рівень життя та соціальної захищеності населення.

12) Фінляндія:

а) за доходами на одну особу є третьою найбагатшою країною в світі; б) промислові центри – Тампере, Турку; в) рівнинна поверхня і родючі ґрунти сприяють інтенсивному сільському господарству на 75% її території; г) основа економіки держави – багатства навколишніх вод.

13) Данія:

а) за доходами на одну особу є третьою найбагатшою країною в світі; б) промислові центри – Тампере, Турку; в) рівнинна поверхня і родючі ґрунти сприяють інтенсивному сільському господарству на 75% її території; г) основа економіки держави – багатства навколишніх вод.

14) Швеція:

а) за доходами на одну особу є третьою найбагатшою країною в світі; б) промислові центри – Тампере, Турку; в) рівнинна поверхня і родючі ґрунти сприяють інтенсивному сільському господарству на 75% її території; г) основа економіки держави – багатства навколишніх вод.

15) Ісландія:

а) за доходами на одну особу є третьою найбагатшою країною в світі; б) промислові центри – Тампере, Турку; в) рівнинна поверхня і родючі ґрунти сприяють інтенсивному

сільському господарству на 75% її території; 2) основа економіки держави – багатства навколишніх вод.

8. Темы для рефератів:

- Історія відкриття і колонізації європейцями Гренландії.
- Природні умови і ресурси країн Північної Європи: перспективи використання.
- Історія відкриття і колонізації Ісландії.
- Скандинавія: проблеми розвитку північних територій.

9. Контрольні запитання і завдання:

➤ В чому позитивні наслідки віддаленості, ізоляції і суворості довкілля країн Північної Європи?

➤ Проаналізувати фактори розміщення населення країн Північної Європи.

➤ Які економічні переваги зумовлює сусідське положення Фінляндії з Росією

➤ Які географічні чинники сприяють розвитку електронної промисловості Швеції і Данії?

➤ Вказати традиційні і «нові» галузі економіки країн Північної Європи

➤ Чим відрізняється міжнародна спеціалізація кожної з країн Північної Європи

➤ Порівняти сільське господарство Данії та інших скандинавських країн

**Практична робота № 4
Країни Південної Європи**

1. Виконати письмове завдання:

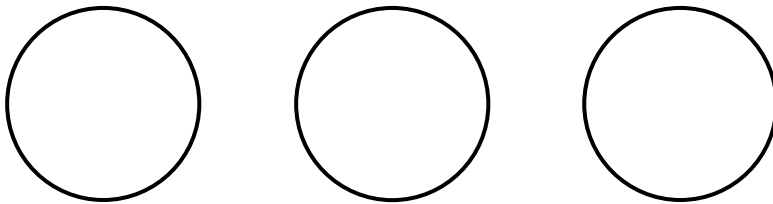
- Характеристика ЕГП регіону
- Географія і особливості розвитку промисловості Італії

- Транспортна система Греції
- Географія туризму Іспанії
- Сільське господарство Португалії
- Пояснити причини відмінностей соціально-економічних показників різних регіонів Італії.

	Ломбардія	Меццоджорно
ВВП	139 %	62%
Безробіття	3,4%	17,4%
Частка зайнятих в сільському господарстві	3,2%	17%
Народжуваність	8,5%	12,4%
Сальдо міграції	+0,7%	-1,8%

2. Виконати графічні схеми:

«Структура ВВП (ВНП) Іспанії, Греції та Італії»

3. Виконати картосхеми:

- Найбільші промислові центри і їх галузева структура (Барселона, Мадрид, Більбао, Валенсія, Ла-Корунья, Севілья, Сарагоса; Мілан, Рим, Турін, Генуя, Неаполь, Анкона, Венеція, Кальярі, Палермо; Порту, Ліссабон; Афіни).

4. Понятійно-категоріальний апарат: анклав, лінія Анкони, міста-села, регіоналізм, регіональні диспропорції.

5. Використовуючи довідкову літературу дати коротку географічну характеристику регіонів: Каталонія, Країна Басків, Кастилія, Галісія, Арагон, Леон, Ломбардія, П'ємонт, Лаціо, Кампанія, Сицилія, Сардинія.

6. Топонімічний словник

Греція – офіційна назва країни *Ellas* або *Hellas* походить від назви міста Еллас у Фессалії. Латинська назва Греція утворена від назви племені *греки*, представники якого колись поселились на півдні Італії.

Іспанія – існують дві версії походження цієї назви. За найбільш ранньою з них в основі лежить фінікійське *ипан* або *іспані* – «кролик», від якого отримало назву або узбережжя навколо фінікійської колонії (XI-VIII ст. до н. е.), або місцеве іберійське плем'я. Ще на початку нашої ери кролика зображали на місцевих монетах. Ще одна версія походження назви – із баскської мови *Ezraña* – «кут, виступ берега, межі». У всякому випадку, назва *Hispania* була відома вже у Давньому Римі.

Італія – назва походить від етноніму *італіки*, яке належало до племен, що населяли Апенінський півострів і були підкорені у V-III ст. до н.е. Римом.

Мальта – незалежність проголошена у 1964 р. і тоді ж прийнята назва Мальта від головного острова архіпелагу. Назва вперше згадується у XIII ст. до н.е. як *Меліта*, колонія фінікійців. В основі назви сучасні дослідники вбачають індоєвропейський корінь *mala, melu* із значенням «гора, горб».

Португалія – країна отримала назву від міста *Портус-Кале* (сучасний Порту або Оporto), яке вже у IX ст. стало центром князівства Португал, а в XII ст. – Португальського королівства.

7. Виконати тести:

Завдання з вибором однієї правильної відповіді

- 1) Яка з країн має найменшу площу:
а) Андорра; б) Сан-Марино; в) Ватикан; г) Мальта.
- 2) Найдавніша республіка світу, заснована в 301 році:
а) Сан-Марино; б) Ватикан; в) Іспанія; г) Португалія.
- 3) Князівство в складі регіону:
а) Андорра; б) Сан-Марино; в) Ватикан; г) Мальта.
- 4) В якій з країн найбільша в світі тривалість життя – 83 роки:
а) Італія; б) Іспанія; в) Португалія; г) Андорра.
- 5) У прикордонних із сусідніми державами районах проживають словенці, греки, албанці, французи:
а) Італія; б) Іспанія; в) Португалія; г) Андорра.
- 6) Значну кількість газу країна одержує з Росії, Нідерландів, а також з Алжиру по газопроводу, прокладеному по дну Середземного моря:
а) Італія; б) Іспанія; в) Португалія; г) Андорра.
- 7) Найбільшими покладами металевих руд володіє:
а) Португалія; б) Мальта; в) Іспанія; г) Греція.
- 8) Країна посідає перше місце в світі за виробництвом взуття, збором винограду:
а) Португалія; б) Італія; в) Іспанія; г) Греція.
- 9) До складу якої з країн входять Каталонія, Андалузія:
а) Португалія; б) Італія; в) Іспанія; г) Греція.
- 10) Країна переважно аграрна, експортер середземноморських культур:

а) Португалія; б) Італія; в) Іспанія; г) Греція.

11) Італія:

а) основне населення і міста сконцентровані вздовж Атлантичного узбережжя; б) атомні електростанції після Чорнобильської катастрофи, згідно з волевиявленням всенародного референдуму, було закрито; в) форма правління – конституційна монархія (королівство); г) колыска Західної цивілізації, у Списку ЮНЕСКО – 14 об'єктів країни.

12) Португалія:

а) основне населення і міста сконцентровані вздовж Атлантичного узбережжя; б) атомні електростанції після Чорнобильської катастрофи, згідно з волевиявленням всенародного референдуму, було закрито; в) форма правління – конституційна монархія (королівство); г) колыска Західної цивілізації, у Списку ЮНЕСКО – 14 об'єктів країни.

13) Іспанія:

а) основне населення і міста сконцентровані вздовж Атлантичного узбережжя; б) атомні електростанції після Чорнобильської катастрофи, згідно з волевиявленням всенародного референдуму, було закрито; в) форма правління – конституційна монархія (королівство); г) колыска Західної цивілізації, у Списку ЮНЕСКО – 14 об'єктів країни.

14) Греція:

а) основне населення і міста сконцентровані вздовж Атлантичного узбережжя; б) атомні електростанції після Чорнобильської катастрофи, згідно з волевиявленням всенародного референдуму, було закрито; в) форма правління – конституційна монархія (королівство); г) колыска Західної цивілізації, у Списку ЮНЕСКО – 14 об'єктів країни.

15) Країни Південної Європи:

а) порівняно з іншими регіонами Європи забезпечені корисними копалинами; б) на відміну від Північної Європи основну частину лісів вирубано; в) кількість населення менша, ніж у Північній Європі; г) рівень урбанізації вищий, ніж у Західній Європі.

8. Теми для рефератів:

- Природне довкілля Середземномор'я та його проблеми.
- Мілан: ділова столиця Італії.
- Каталонія: економічний двигун Іспанії
- Країни-карлики: великі можливості маленьких країн.
- Індустрія туризму – провідна галузь економіки Південної Європи.

9. Контрольні запитання і завдання:

➤ В який історичний період країни і міста регіону були у центрі світових господарських зв'язків?

➤ Чому країни регіону пізніше, ніж країни Західної Європи вступили до Європейського Союзу? Чому регіон потерпає від нелегальної міграції?

➤ Чому промисловість Італії спирається в своєму розвитку на імпорту сировину?

➤ Яка спеціалізація рослинництва країн Південної Європи?

➤ Яку роль в житті регіону відіграє морський транспорт?

➤ Як ви гадаєте, чи будівництво залізничного тунелю під Гібралтарською протокою є доцільним; якщо так, то яким чином воно змінить ЕГП Іспанії і Марокко ?

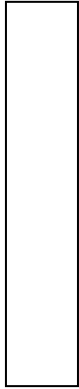
Практична робота № 5
Країни Південно-Східної Європи

1. Дати письмову характеристику:

- Паливно-енергетичного комплексу Румунії
- Сільського господарства Болгарії
- Промисловості Словенії
- Рекреації і туризму Хорватії

2. Виконати графічні схеми:

- відобразити у вигляді стовпчикових діаграм
- показники природного приросту населення в Болгарії, Румунії, Боснії і Герцеговини та Албанії.

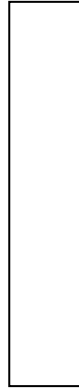
Болгарія

Румунія

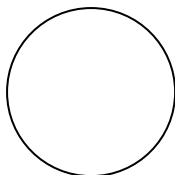

Боснія і Герцеговина

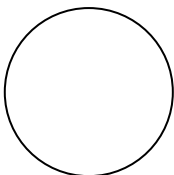

Албанія

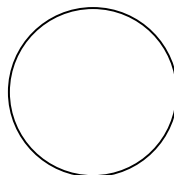
- галузеву структуру зайнятості населення Словенії, Болгарії, Румунії, Албанії і Молдови.

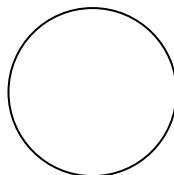
Словенія

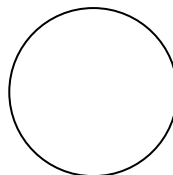
Хорва

Румунія

Молдова

Албанія

3. Виконати картосхеми:

- найбільші портові міста регіону
- родовища корисних копалин
- основні курортні зони регіону

4. Дати коротку географічну характеристику регіонів: Воєводіна, Косово і Метохія, Далматинські острови, Добруджа, Трансільванія.

5. Топонімічний словник.

Албанія – в основі топоніма назва одного із племен, що населяли в давнину країну, *албан* – «житель гір». Самі албанці називають свою країну Шкіперія від самоназви албанців – шкіпітар.

Молдова – назва успадкована від історичної території за найменуванням ріки Молдова.

Румунія – у перших віках нашої ери територія сучасної Румунії була окраїною Римської імперії, де місцеве населення, що перемішалось з римськими переселенцями, стало називатись романами. У 1861 році утворилась держава, що отримала назву за найменуванням народу.

6. Виконати тести:

Завдання з вибором однієї правильної відповіді

- 1) Вказати наймолодшу за віком утворення державу:
 - а) Албанія; б) Македонія; в) Чорногора; г) Словенія.
- 2) До країн з найнижчим рівнем розвитку можна віднести:
 - а) Молдову; б) Словенію; в) Болгарію; г) Хорватію.
- 3) Головна релігія в регіоні:
 - а) протестантство; б) православ'я; в) католицизм; г) мусульманство.
- 4) Найбільша за площею і кількістю населення:
 - а) Румунія; б) Болгарія; в) Македонія; г) Хорватія.
- 5) В якій з країн найвищий ВВП на душу населення (12000 дол.):
 - а) Румунії; б) Болгарії; в) Словенії; г) Македонії.
- 6) Яка з гірських систем не розташовується в межах регіону:
 - а) Динари; б) Родопи; в) Стара Планіна; г) Хібіни.
- 7) Єдина країна, яка цілком забезпечена власними нафтою і газом, це:
 - а) Румунія; б) Болгарія; в) Сербія; г) Молдова.
- 8) За структурою економіки більшість країн регіону належать до:
 - а) аграрно-індустріальних; б) індустріально-аграрних; в) аграрних; г) індустріальних.
- 9) Відомі морські курорти “Золоті піски”, “Албена”, “Сонячний берег” знаходяться на території:
 - а) Румунії; б) Сербії; в) Болгарії; г) Словенії.
- 10) Провідна галузь за сумарною вартістю продукції в Південно-Східній Європі:
 - а) енергетика; б) чорна металургія; в) харчова промисловість; г) машинобудування.
- 11) Для населення країн регіону характерне:
 - а) висока частка міського населення; б) переважання в Албанії мусульман; в) мала частка зайнятих в сільському господарстві; г) відсутність релігійно-етнічних криз.
- 12) Енергетика в країнах регіону:
 - а) базується переважно на ТЕС; б) має потужну нафтопереробну промисловість; в) характеризується зростанням частки виробленої електроенергії на АЕС; г) повністю забезпечує власні потреби в паливі і електроенергії.

13) Для сільського господарства регіону не характерне:
а) вирощування теплолюбивих культур; б) низька інтенсивність; в) великі оброблювані площі; г) перевага тваринництва над рослинництвом.

14) Зовнішньоекономічні зв'язки:
а) імпортують країни сільськогосподарську продукцію, нафтопродукти; б) в МГПП спеціалізуються на високоякісній техніці; в) основні торгівельні партнери – країни Америки, Азії; г) в експорті – промислові товари, устаткування, пальне.

15) Розвиток національних економік країн: *а) стримується збитковими підприємствами важкої промисловості; б) стримується нестачею трудових ресурсів; в) зростає за рахунок нарощування видобутку мінеральної сировини; г) зростає внаслідок запровадження ефективних новітніх технологій у всіх країнах.*

7. Теми для рефератів:

- Конфлікти і економіка країн регіону: причини і наслідки.
- Перспективи розвитку туризму в регіоні.
- Внутрішні відмінності щодо забезпечення природними ресурсами.
- Спільні і відмінні риси господарства країн Південно-Східної і Південної Європи.

8. Контрольні запитання і завдання:

➤ Які зміни на політичній карті регіону відбулись впродовж новітнього періоду її формування?

➤ Оцінити транспортно-географічне положення регіону.

➤ Які географічні чинники вплинули на лідерство в соціально-економічному розвитку Словенії і Хорватії порівняно з іншими постюгославськими країнами?

➤ Пояснити причини територіальних суперечностей між Україною і Румунією щодо проходження державного кордону по гірлу Дунаю та щодо належності о. Зміїний.

➤ Порівняти природно-ресурсний потенціал Південно-Східної Європи і України

➤ Які відмінності в галузевій структурі промисловості Болгарії і Румунії?

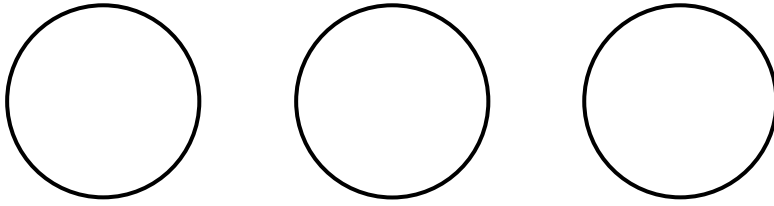
➤ Які спільні риси спеціалізації агропромислового комплексу країн

Практична робота № 6
Країни Центрально-Східної Європи

1. Виконати письмові завдання:

- Промислові райони Чехії і Польщі
- Промисловість Білорусії
- Сільське господарство Угорщини
- Зовнішньоекономічні зв'язки Польщі

2. Виконати графічну схему «Структура ВВП (ВНП) Чехії, Латвії та Білорусії».
Проаналізувати основні відмінності.

3. Виконати картосхеми:

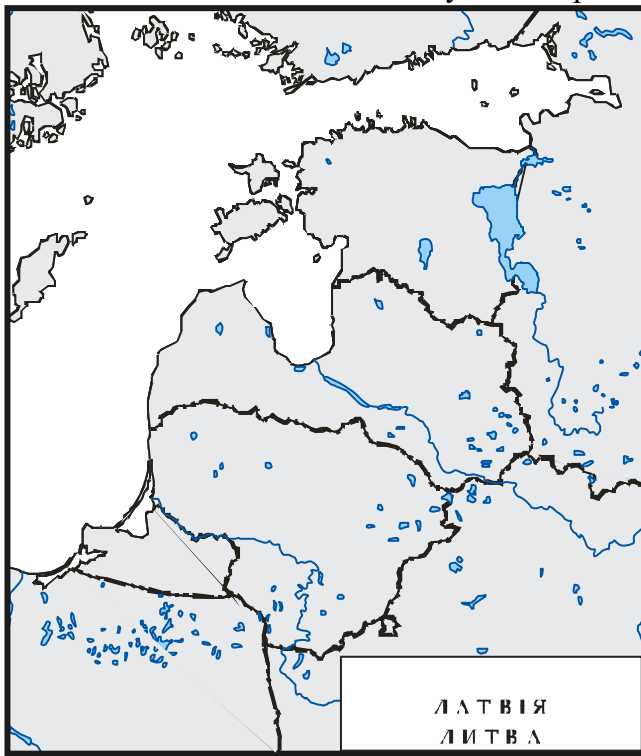
- Мінеральні ресурси Центрально-Східної Європи
- Промислові центри Польщі

4. Топонімічний словник:

Естонія – назва походить від давнього найменування корінного населення *ести* – «жителі біля води».

Латвія – етнічна назва походить від струмка Лата, що протікає поблизу кордону з Литвою. Тобто латиші – це «люди, що живуть біля струмка Лата».

Литва – назва відома дуже давно. В основі назви - права притока ріки Нарис *Летува*. Давнє литовське феодальне князівство, по території якого протікала ця річка, стало називатись Летува. Починаючи з XIII ст. назва Летува поширюється на всі литовські землі.

5. Виконати тести:

Завдання з вибором однієї правильної відповіді

- 1) Яка з країн не входила до складу колишнього СРСР:
 - а) Білорусь;
 - б) Естонія;
 - в) Польща;
 - г) Литва.
- 2) Яка з країн не входить до НАТО:
 - а) Чехія;
 - б) Словаччина;
 - в) Білорусь;
 - г) Латвія.

- 3) Третє місце в регіоні за кількістю населення (після Росії та України) займає:
а) Білорусь; б) Естонія; в) Польща; г) Литва.
- 4) В якій із сфер господарства зайнято 40-50% працюючого населення:
а) промисловість; б) сільське господарство; в) сфера послуг; г) транспорт.
- 5) Найвищого (12900 дол.) рівня ВВП на душу населення в регіоні досягла:
а) Чехія; б) Словаччина; в) Білорусь; г) Латвія.
- 6) Верхньосілезький кам'яновугільний район знаходиться в:
а) Чехії; б) Словаччині; в) Білорусі; г) Польщі.
- 7) В Білорусі провідною галуззю машинобудування є:
а) енергетичне; б) автомобілебудування; в) сільськогосподарське; г) суднобудування.
- 8) Виробництвом та споживанням алюмінієвих виробів на душу населення виділяється:
а) Чехія; б) Угорщина; в) Білорусь; г) Естонія.
- 9) Центр чорної металургії в Польщі:
а) Катовіце; б) Острава; в) Череповець; г) Кошице.
- 10) В якій з країн однією з найдавніших є сірникова промисловість:
а) Чехії; б) Словаччині; в) Білорусі; г) Польщі.
- 11) Природні ресурси регіону характеризуються:
а) багатством гідроресурсів; б) обмеженістю лісами; в) різноманітністю мінеральної сировини; г) переважанням слабородючих ґрунтів та гористого рельєфу.
- 12) Населення:
а) у статевій структурі переважають чоловіки; б) найбільша частка зайнятих у сільському господарстві; в) зростає чисельність міського населення; г) приріст населення в останні десятиліття зростає.
- 13) Промисловість країн:
а) чорна металургія розвивається на власній сировині; б) ПЕК орієнтується на імпортовану з Росії нафту й газ; в) слабо розвинута будівельна індустрія; г) в машинобудуванні провідною галуззю залишається виробництво сільськогосподарської техніки.
- 14) Білорусь:
а) в машинобудуванні спеціалізується на виробництві електронних приладів; б) в сільському господарстві – світовий лідер за зборами картоплі; в) у ПЕК переважає власне паливо; г) у вантажних перевезеннях лідирує річковий флот.
- 15) Країни Балтії:
а) небагаті на мінеральну сировину; б) належать до другого типу відтворення населення; в) серед національних меншин переважають білоруси; г) в сільському господарстві переважає рослинництво.

6. Теми для рефератів:

- Вплив командно-адміністративної системи господарювання на економіку країн регіону
- Переваги економіко-географічного положення країн регіону
- Сучасні економічні проблеми країн
- Інтеграційні пріоритети країн Центрально-Східної Європи
- Рекреація і туризм в країнах регіону з погляду іноземних туристів

7. Контрольні запитання:

- Які країни мають найсприятливіші природні умови і найбільші запаси природних ресурсів?

- Проаналізувати риси схожості галузей спеціалізації Словаччини і Угорщини.

- Вказати особливості спеціалізації сільського господарства Польщі

- Заповнити таблицю «Зовнішня торгівля країн ЦСЄ». Проаналізувати головні статті експорту, імпорту та їх сальдо у країнах регіону.

Країна	Розмір експорту	Предмет експорту	Розмір імпорту	Предмет імпорту
Польща				
Білорусія				
Словаччина				
Чехія				
Угорщина				
Латвія				
Литва				
Естонія				

Практична робота №7 Економічна географія Росії

1. Дати порівняльну характеристику (письмово):

- природно-ресурсного потенціалу Центрального та Західносибірського регіонів;
- промисловості Уральського та Поволзького регіонів;
- сільського господарства Південного та Далекосхідного регіонів;
- транспортної системи Північно-Західного та Східносибірського регіонів.

2. На контурну карту Росії нанести:

- регіони з найбільшими запасами нафти (способом якісного фону);
- вугільні басейни (способом ареалів);
- промислову спеціалізацію міст-мільйонерів (способом картодіаграм);
- кількість населення по регіонах (способом картограм);
- атомні та найбільші гідроелектростанції б) нафто- і газопроводи, які виходять за межі внутрішнього користування.

3. Визначити значення термінів: русифікація, колективізація, індустріалізація.

4. Опрацювати географічну номенклатуру “Міста-мільйонери Росії”:

Волгоград, Єкатеринбург, Казань, Москва, Нижній Новгород, Новосибірськ, Омськ, Перм, Самара, Санкт-Петербург, Уфа, Челябінськ.

5. Виконати тести:

Завдання з вибором однієї правильної відповіді

- 1) Середня тривалість життя росіян:
 - а) зростає;
 - б) знизилась до 67 років;
 - в) стабільна протягом останніх років;
 - г) одна з найвищих в Європі.
- 2) Процес депопуляції в Росії:
 - а) почався на початку XXI ст.;
 - б) закінчився на початку XXI ст.;
 - в) почався з 1991 року;
 - г) закінчився у 1991 році.
- 3) Росія займає перше місце в світі:
 - а) за тоннажем флоту;
 - б) за вантажообігом залізничного транспорту;
 - в) за виробництвом паперу і картону;
 - г) за видобутку вугілля.
- 4) Українська діаспора в Росії становить приблизно:
 - а) 1 млн осіб;
 - б) 4 млн осіб;
 - в) 1,5 млн осіб;
 - г) 6 млн осіб.

- 5) До міст-мільйонерів відносяться:
а)Томськ; б)Нижній Новгород; в)Оренбург; г)Курськ.
- 6) До вугільних басейнів не відносяться:
а) Тунгуський; б)Ленський; в)Печорський; г)Курський.
- 7) Близько 70% електроенергії країна виробляє на:
а)ТЕС; б)ГЕС; в)АЕС; г)ПЕС.
- 8) Металургійний комплекс зосереджений:
а) у Поволжі; б)на Півночі; в) в Західному Сибіру; г) на Уралі.
- 9) Серед галузей машинобудування найбільш розвинуте:
а)суднобудування; б)автомобілебудування; в)сільськогосподарське машинобудування; г)виробництво електронної техніки.
- 10) У сільському господарстві домінує:
а)розведення великої рогатої худоби; б)вирощування картоплі; в)вирощування зернових культур; г)птахівництво.
- 11) Для природних ресурсів Росії характерне:
а)дефіцит вугілля для забезпечення власних потреб; б)концентрація мінеральних ресурсів у східній частині країни; в)нестача водних ресурсів у північних районах; г)відсутність сировинної бази для розвитку основної хімії.
- 12) Для господарства Росії характерне:
а)збільшення частки в світовій економіці; б)зростання темпів економічного розвитку; в) зростання ВВП; г)стабілізація економіки в останні роки.
- 13) Промисловість:
а)металургійний комплекс зосереджений в Східному Сибіру та на Півночі; б)у машинобудуванні найменше розвинуте виробництво верстатів; в)має сприятливі умови для розвитку всіх галузей хімічної промисловості; г)підприємства кольорової металургії сконцентровані переважно в Центральному районі.
- 14) ПЕК:
а)за обсягами виробництва електроенергії країна займає перше місце в світі; б)2/3 всього видобутого палива – вугілля; в)20% електроенергії продукують ГЕС; г)найбільші центри переробки нафти – Тула, Челябінськ, Нижній Тагіл.
- 15) Зовнішні економічні зв'язки:
а)країна виступає великим імпортером сировини; б)в експорті переважають морські судна, тепловози; в)в структурі імпорту велика частка припадає на бавовну, м'ясо, зерно; г)основні торгові партнери – країни Америки, Японія.

6. Теми для рефератів:

- Серцевинний ареал і його роль в Росії.
- Використання ПРП на території Росії.
- Вплив розпаду найбільшої світової імперії на сьогоденний економічний розвиток.
- Росія і Україна: проблеми і перспективи співробітництва.

7. Контрольні запитання і завдання:

- Які особливості ЕГП та ППП Росії?

- В чому причини нерівномірного розселення населення країни?

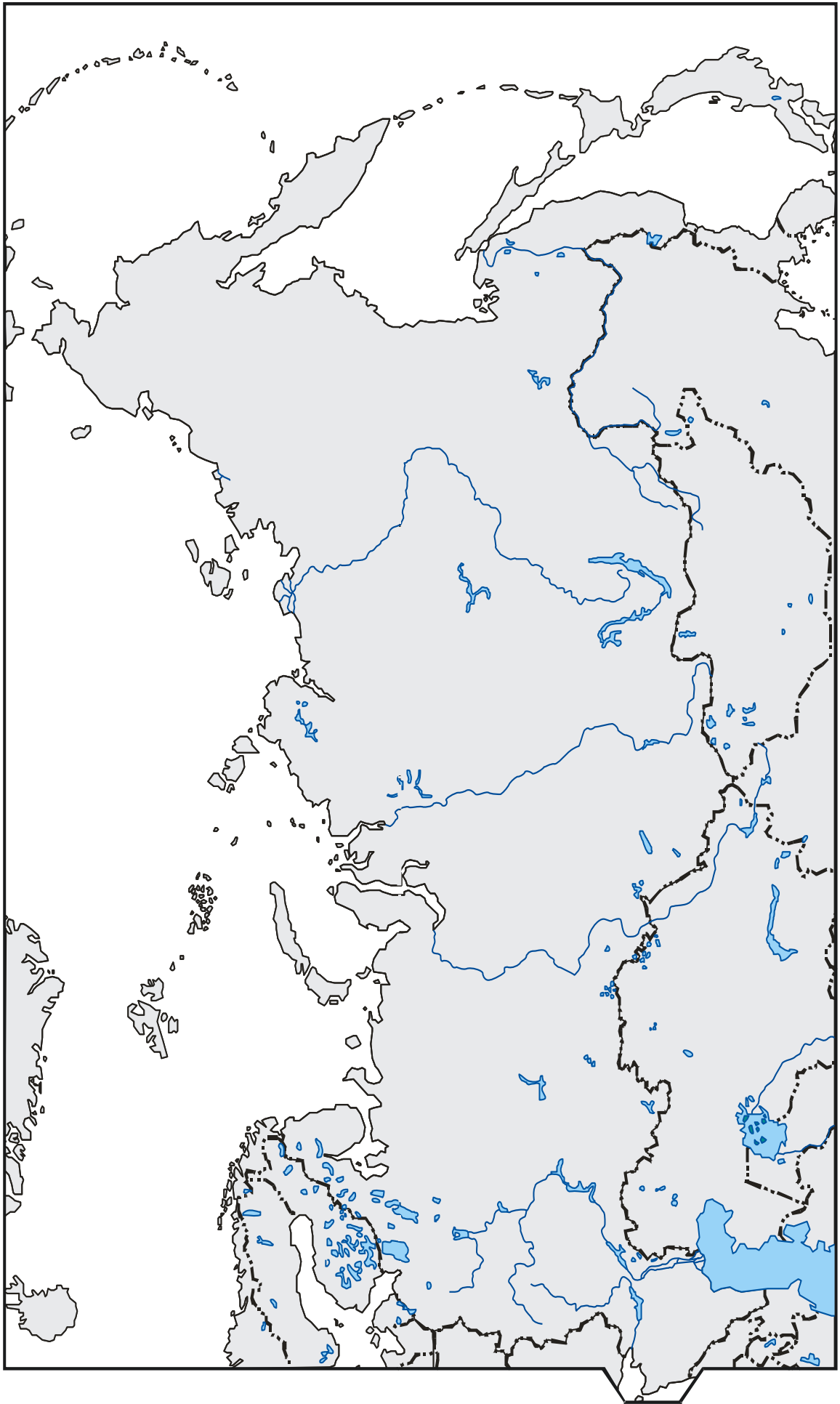
- Поясніть фактори, які зумовили розміщення АЕС, ГЕС, ТЕС

-
-
- Порівняти спеціалізацію рослинництва регіонів європейської та азійської частин Росії.

-
-
- Які чинники впливають на зовнішньоекономічні зв'язки Росії?

-
-
- Назвати найбільш перспективні галузі промисловості Російської Федерації

-
-
- Пояснити, чому структура національних господарств України і РФ є взаємодоповнюваною у багатьох галузях і зумовлює конкуренцію двох країн у зовнішній торгівлі.

СЛОВНИК ТЕРМІНІВ

Анклав – частина або вся територія держави, повністю оточена сухопутною територією іншої держави. Питання про сполучення анклаву з основною частиною держави або з іншими державами розв'язується на основі угоди між зацікавленими державами.

Автобан – в Німеччині автомобільна дорога з багаторядним рухом в кожному напрямку, розділена захисною полосою і не має обмежень швидкості (як правило, не перетинається з іншими дорогами).

Бороу – міста різного рангу у Великій Британії та країнах Співдружності, які користуються самоврядуванням.

Валовий національний продукт (ВНП) – сукупна вартість кінцевих товарів і послуг в ринкових цінах. Включає в себе вартість спожитих населенням товарів і послуг, державних закупівель, капітальних вкладень і сальдо закордонних операцій.

Деволуція – передача чи надання владних повноважень в повному обсязі або частково, як правило, від центрального уряду регіональній владі. Наприклад, передача урядом Великої Британії окремих функцій і повноважень владі Північної Ірландії, Шотландії та Уельсу. Деволуційні процеси притаманні для сучасних Бельгії, Франції, Канади, Іспанії.

Держава загального добробуту – соціально-економічна і політична концепція організації держави (по англійськи – welfare state), яка ще в половині 70-х рр. була одним з найважливіших гасел, які пропагували західноєвропейські соціал-демократи.

Творцями концепції держави загального добробуту були в Великій Британії Г.Тавні і В.Беверідж, а в скандинавських країнах Е.Вігфорс і К.Штайнке. В основі концепції, яка зародилась під час II світової війни, було прагнення поширити добробут на широкі верстви населення завдяки впровадженню довготривалої корекції ліберально-ринкової моделі економіки. Це мало б забезпечити однаковий доступ громадян до соціальних послуг, їх соціальне забезпечення і економічні гарантії (мінімальний дохід).

Модель держави загального добробуту була реалізована в половині XX ст. в Швеції і закінчилась економічними проблемами, пов'язаними з зупинкою зростання економіки в цілому. Шведський досвід вказує на те, що реалізація концепції держави загального добробуту поза ринковими механізмами має сумнівні економічні результати. Проте вона набула широкого поширення в державах Західної Європи, менше в США та неєвропейських високорозвинених державах.

Держава добробуту була також міфічним ідеалом для соціалістичних держав, соціальна політика яких намагалась забезпечити певний життєвий рівень громадян. Проте загальні економічні проблеми і відсутність зростання ВНП в 80-х рр. не давали змоги підтримати його на бажаному рівні.

Дирижизм – економічна політика Франції, яка полягала в проведенні індустріалізації та підвищення темпів виробництва з метою утримання країною в економічній сфері статусу великої держави (особливо після втрати колоніальної імперії в 50-60-х рр.). Суть такої політики полягала у провідній ролі держави в економічних перетвореннях і підпорядкованій ролі приватного бізнесу. Вона супроводжувалася націоналізацією провідних промислових підприємств і підприємств сфери послуг. Втручання держави в економічні процеси у Франції надалі залишається значним порівняно з іншими розвиненими країнами Західної Європи.

Житлова фільтрація – процес переміщення житлового фонду вниз по соціальній драбині внаслідок його старіння у високорозвинених державах. Мігранти з більш низьким рівнем доходів переїжджають в житло, яке застаріло (раніше належало середньому класу), а населення з високими доходами поступово переміщується в престижне житло в передмістях (див. *Субурбанізація*).

Європейський Союз – політичний і економічний союз 27 європейських держав, який заснований в 1957р. після підписання Римських угод *Францією, Західною Німеччиною, Італією, Бельгією, Нідерландами та Люксембургом* як економічна міжнародна організація (перша назва *Європейське Економічне Співтовариство*), мета якої – створення умов для економічного процвітання країн-членів і узгодження економічної політики. За час існування організації було реалізовано забезпечено *свободу пересування громадян, товарів, послуг і*

капіталів. Успіхи європейської інтеграції зумовили перетворення економічної організації у більш тісний політичний і економічний союз – *Європейський Союз* після підписання Маастрихтських угод у 1992 р. Зараз ЄС реалізує понад 20 спільних політик у сфері промисловості, АПК, регіональної і соціальної політики та ін. Визначним етапом стало введення єдиної валюти *євро* у 2002 р. Головні політичні органи ЄС – Європейська Рада (саміт глав держав), Європейський Парламент, Європейська Комісія (виконавчий орган), Рада міністрів ЄС (рада національних міністрів), Суд ЄС. Штаб-квартира в м. Брюссель (Бельгія). Інші органи знаходяться в м. Люксембург та м. Страсбург (Франція). Основні «хвилі» інтеграції до ЄС: *Велика Британія, Ірландія, Данія (1972), Греція (1981), Португалія, Іспанія (1986), Австрія, Фінляндія, Швеція (1995), Польща, Словаччина, Угорщина, Чехія, Естонія, Латвія, Литва, Кіпр, Мальта, Словенія (2004), Румунія, Болгарія (2007)*. Кандидатами на членство є *Туреччина і Хорватія*.

Єврорегіон – це формальне територіальне утворення на кордонах європейських країн, яке створюється для форсування співробітництва і зменшення відмінностей між обома сторонами цього кордону. Історично єврорегіони народились “знизу”, на основі формування транскордонних систем розселення, виробництва, торгівлі і послуг, соціальних контактів, співробітництва між громадськими організаціями, регіональними та місцевими органами влади. Вперше концепція “єврорегіону” була реалізована в 1970-1980-ті рр. на голландсько-німецькому кордоні. З часом центральні уряди делегували їм для цього значні повноваження. В наш час у Європі більш як 100 єврорегіонів і їх кількість збільшується. Вони пролягають чотирма ланцюгами. Перший включає єврорегіони “класичного” типу, тягнеться вздовж “голубого банана” – найбільш розвинених прикордонних районів “старих” членів ЄС і Швейцарії. Другий ланцюг – між “старими” і “новими” членами ЄС (наприклад, Німеччиною і Польщею, Німеччиною і Чеською республікою), третій – вздовж колишніх кордонів СРСР. В наш час формується четвертий ланцюг регіонів вздовж кордонів Росії з її західними сусідами.

Консерватизм – політична філософія, яка прагне зберегти те, що вважають за найкраще в усталеному суспільстві, й чинить спротив радикальним змінам. Консервативним можна назвати спосіб життя британців, які віддають перевагу спадковості над нововведеннями. Поведінка і манери британців можуть бути дуже віддалені від традиційних, але при цьому вони люблять символи надійності і стабільності.

Конурбація – група тісно взаємопов’язаних міських агломерацій, в якій виділяються два або більше головних міста. Наприклад, у Великій Британії – це конурбація Ланкастон (Манчестер і Ліверпуль), зокрема в Шотландії – Клайдсайд (Глазго і Едінбург), в Нідерландах – конурбація Рандстад (Роттердам, Амстердам, Гаага) та ін.

Лінія Анкони – умовна лінія, яка розділяє економічно високорозвинуту Північ Італії від в основному аграрного і відстаючого у розвитку Півдня.

Магдебургське право – право на міське самоврядування і формальний статус міста. З’явилося в середні віки. Першим містом, яке отримало таке право і статус, стало в 1188 р. м. Магдебург в Саксонії (Німеччина). Тут існував спеціальний суд, який приймав рішення щодо надання права і статусу містам Німеччини та інших країн Європи. В XIII – XVII ст. Магдебургське право було розповсюджене на більшість міст Європи, в тому числі і на міста Речі Посполитої, в складі якої в свій час були землі теперішньої Польщі, Литви, України і Білорусії.

Митний союз – об’єднання держав для проведення спільної митної політики. Передбачає скасування митних кордонів і сплати мита між учасниками, утворення єдиної митної території і встановлення загального митного тарифу щодо третіх країн. Створюється для підвищення конкурентоспроможності товарів країн-учасниць і встановлення дискримінаційного режиму щодо третіх країн. Прикладом є Спільний Ринок ЄС.

Морський пором – різновид транспорту, призначений для регулярного перевезення залізничних ешелонів, автомобільного транспорту й людей через море або протоку. Найбільшого розвитку паромні лінії отримали в акваторіях Балтійського, Північного, Чорного і Середземного морів.

Периферія – території держави, які недостатньо освоєні в господарському відношенні, віддалені від економічно розвинутого серцевинного ареалу. Периферійні території характерні для Росії та країн Північної Європи.

Першорядне (провідне) місто – найбільше місто країни, що перебуває на найвищому щаблі урбаністичної ієрархії, як правило, найбільший виразник національної культури і часто є *столицею*, наприклад, Київ в Україні.

Полюдери – осушені ділянки низовинних заболочених морських узбереж (маршів) Північного моря, що розташовані нижче від рівня моря і захищені дамбами. Особливо багато їх в Нідерландах, Данії, Німеччині.

Пушта – фрагменти степових ландшафтів в Угорщині.

Регіоналізм – в європейській політичній географії розуміють як практику регіонального врядування або віри в таке врядування. Термін «регіоналізм» застосовують для унітарних держав, де існують або можуть існувати регіони, однак ці регіони створені центральним урядом з правом культурної (Іспанія) та економічної автономії (Італія, Іспанія, Португалія).

Світові міста – концепція світових міст, висунута Дж. Фрідманом і Уолффом у роботах 1982 р. і 1986 р., ввійшла в число класичних в географії. Світовими містами є ті, функції яких мають планетарне значення. У них концентрується виробництво не стільки товарів, скільки виробництво інформації, яка поширюється в глобальному масштабі. Світовими містами є також потужні транспортні вузли із зручним географічним положенням, великі морські порти, на які припадає істотна частка в транспортній інфраструктурі світу, значні міжнародні центри з рекреаційними функціями та ін. Головні ознаки світових міст крім їх людності — це спеціалізація на фінансово-управлінських операціях, ділових послугах, інтенсивність різноманітних інтернаціональних зв'язків, сильна концентрація *штаб-квартир* транснаціональних корпорацій, банків, юридичних фірм, рекламних агентств та інших закладів, призначених для надання ділових послуг. Серед таких міст в Західній Європі – Лондон, Париж, Женева, Брюссель та ін.

Серцевинний ареал – центральна, внутрішня область держави. Найбільш освоєна в господарському відношенні територія, яка часто співпадає з місцем, де зародилась держава.

Співдружність (до 1947 р. Британська Співдружність націй) – об'єднання країн і територій, які раніше входили в Британську імперію. В 90-х роках окрім Великої Британії в Співдружність входили 50 незалежних держав. 17 з них визнають главою держави англійську королеву. В склад Співдружності також входять всі залежні території Великої Британії, Австралії і Нової Зеландії.

Співдружність Незалежних Держав – політико-економічна міжнародна організація, яка утворена за ініціативою України, Росії і Білорусії за угодою від 8 грудня 1991 р. в процесі розпаду СРСР. Склад (12 держав): Азербайджан, Вірменія, Грузія, Казахстан, Киргизстан, Молдова, Росія, Таджикистан, Туркменістан, Узбекистан, Україна. В угоді про створення СНД зазначалося, що на території держав, які його підписали, не допускається застосування норм права третіх держав. Діяльність органів влади СРСР припиняється. Угода проголошувалась відкритою для приєднання всіх радянських республік. Парламенти ратифікували Угоду про створення СНД – Україна і Білорусія (10 грудня 1991р.), Росія (12 грудня 1991 р.). 21 грудня в Алма-Аті було підписано Декларацію про приєднання до СНД Казахстану, Узбекистану, Таджикистану, Туркменістану, Вірменії, Молдови і Азербайджану. Статут СНД набув чинності 22 січня 1994 року. Основними принципами діяльності СНД згідно нього було визначено: здійснення співробітництва в політичній, економічній, екологічній, гуманітарній, культурній та інших сферах; співробітництво між державами-членами з метою забезпечення міжнародного миру та безпеки; мирне вирішення суперечок і конфліктів між державами Співдружності та ін. У межах СНД створено ряд структурних органів: Рада голів держав-учасниць, Міжпарламентська Асамблея, Рада голів урядів, Виконавчий комітет та ін. Всі органи СНД згідно статуту мають суто консультативні та координаційні функції. Єдина постійно діюча структура Виконавчий секретаріат розташована у Мінську. Геополітичним стрижнем СНД є Росія. Україна розглядала і розглядає СНД як механізм цивілізованого розлучення пострадянських республік і налагодження взаємовигідних і рівноправних взаємин

між країнами-учасницями. З початку 2000 р. СНД перетворилась на доволі аморфну структуру, яка втратила політичний авторитет. Більшість країн-членів будують свої стосунки на двосторонній основі, оминаючи наднаціональні структури СНД.

Тетчеризм – соціально-економічна політика Маргарет Тетчер, прем'єр-міністра Британії, від 1979 по 1990 р. Практичними виявами тетчеризму були регулювання господарства з метою збільшення конкурентоспроможності економіки, зняття адміністративно-правових обмежень для розвитку бізнесу, зменшення соціальних видатків. Була здійснена приватизація та реструктуризація дотаційних галузей промисловості, таких як вуглевидобувна, суднобудівна, легка та ін. В Британії, для прикладу, приватизовані поштовий зв'язок і залізниця.

Технополіс, Технопарк – своєрідні територіальні зони «високих технологій». Ядром їх формування спочатку були університети. Навколо них зосереджуються промислові корпорації, науково-дослідницькі підрозділи й лабораторії, обчислювальні центри. Таким чином формувалася сукупна виробничо-дослідницька і соціальна інфраструктура. До числа найбільших технопарків належить «Силіконова долина» (Каліфорнія). У ФРН діють 30 технополісів, у Франції – 50.

Рів'єра (від італ. *riviera*) – прибережний район, головним чином ті прибережні райони, які відомі як зручні і комфортабельні місця відпочинку. Власну назву Рів'єра використовують для означення прибережної смуги від Марселя на півдні Франції до Генуї в Італії; за аналогією слово почали вживати і стосовно інших курортних узбереж в різних частинах світу. На південному узбережжі п-ова Корнуелл (Велика Британія) знаходиться Корнуельська Рів'єра (*Cornish Riviera*).

Регіональні диспропорції – це нерівномірний соціально-економічний розвиток регіонів, який може призвести до *сепаратизму* та *деволюції*. Проявляється: 1) на місцевому рівні – різниця між міськими центрами та сільською периферією; 2) на національному рівні – поділ Італії на Центр, Північ і Південь; 3) на міжнародному рівні – центр і периферія в ЄС, наприклад, положення Бельгії і Латвії; 4) на глобальному рівні – наявність трьох розвинутих економічних центрів світу (Європа, Північна Америка і Східна Азія) з одного боку та найбідніших країн, що розвиваються чи відстають в розвитку, з другого.

Рурбанізація – процес поширення міського життя на сільську місцевість, який відбувається у всіх високорозвинених державах світу. Може відбуватися як внаслідок підвищення рівня життя сільського населення, так і внаслідок переселення міських мешканців у сільську місцевість.

Субурбанізація – процес, який супроводжується переселенням міських мешканців з центральних районів міст і середмістя у приміські зони. Для нього характерне випереджуюче зростання міст-супутників. Як правило, приміські зони поширюються паралельно із зростанням середнього класу в країні. Серед основних причин збільшення передмість: дешевші земельні ділянки, менша вартість будівництва житла, менша вартість комунальних послуг, більший, ніж у місті, особистий простір, менші податки, кращі екологічні характеристики довкілля, більша приватність в місці проживання.

Штаб-квартира – місце постійного розміщення керівних структур міжнародних організацій, транснаціональних корпорацій. Як правило, міста, в яких розміщені низка штаб-квартир, претендують на статус *світових міст*, наприклад, штаб-квартира ООН в Нью-Йорку, ОПЕК – у Відні, ТНК «Дженерал Моторс» – в Детройті.

«Четверта хвиля» європейської інтеграції – остання хвиля розширення ЄС в 2004 році на Схід і Південь Європи.